

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора медичних наук, професора
Денисенко Ольги Іванівни, завідувача кафедри дерматовенерології
Буковинського державного медичного університету на дисертацію
Хасавнеха Ахмада Раеда Ахмеда на тему: «Особливості виникнення та
перебігу себорейного дерматиту: клінічні та антропо-соматотипологічні
аспекти», подану до захисту у спеціалізовану вчену раду ДФ 05.600.085, що
створена згідно до наказу в.о. ректора ЗВО Вінницького національного
медичного університету ім. М. І. Пирогова № 147 від 29 вересня 2023 р. на
підставі рішення Вченої ради ЗВО Вінницького національного медичного
університету ім. М. І. Пирогова № 2 від 28 вересня 2023 року з правом
прийняття до розгляду та проведення разового захисту дисертації на
здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
за спеціальністю 222 «Медицина»**

1. Ступінь актуальності обраної теми.

Актуальність обраної теми дисертації насамперед визначає поширеність себорейного дерматиту, яка, за даними різних авторів, коливається серед населення різних країн від 5 % до 16 - 20 %. Захворювання може виникнути у будь-якому віці, однак встановлено три вікові піки найвищої захворюваності: перші 3 місяці життя, пубертатний період від 13-14 років до 17-18 років та у дорослих осіб віком 40 - 60 років. Актуальність себорейного дерматиту також визначає і характер його клінічного перебігу – схильність до поширеного ураження шкіри та хронічного перебігу з частими загостреннями, нерідко – торпідними до лікування.

Згідно сучасних досліджень, себорейний дерматит є мультифакторним захворюванням з низкою вже встановлених чинників, таких як генетична схильність, зміни нейроендокринної й імунної регуляції, обмінні порушення, вплив психогенних чинників тощо. Також у виникненні даного захворювання важливими є певні фактори ризику, до яких відносять встановлені вікові періоди, приналежність до чоловічої статі (чоловіки хворіють на себорейний

дерматит значно частіше від жінок), прийом медикаментів з імуносупресивною дією, вплив факторів зовнішнього середовища (температура, вологість) тощо.

Разом з тим, не всі аспекти етіопатогенезу себорейного дерматиту є вивченими. Так, залишаються не з'ясованими питання можливої залежності розвитку себорейного дерматиту від особливостей антропометричних та соматотипологічних показників у чоловіків та жінок, а також ймовірного зв'язку параметрів цих показників зі ступенем тяжкості клінічного перебігу захворювання, що дало б можливість розширити наукові знання про етіопатогенетичні чинники себорейного дерматиту, обґрунтувати й розробити прогностичні моделі можливості виникнення й перебігу даного захворювання та проведення необхідних профілактичних та лікувальних заходів.

Зважаючи на вище зазначене, обрана тема дисертаційної роботи Хасавнеха Ахмада Раеда Ахмада: «Особливості виникнення та перебігу себорейного дерматиту: клінічні та антропо-соматотипологічні аспекти» без сумніву є актуальною, має як наукове, так і практичне значення для сучасної медицини.

2. Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Дисертація виконана у Вінницькому національному медичному університеті ім. М. І. Пирогова в рамках ініціативної наукової тематики кафедри шкірних та венеричних хвороб з курсом післядипломної освіти (№ державної реєстрації: 0121U113155). У її виконанні автору належать результати визначення клініко-анамнестичних, антропометричних та соматотипологічних показників у чоловіків і жінок, хворих на себорейний дерматит.

Дисертаційна робота здобувача виконана на високому науковому та методичному рівні. Вибір теми дисертації обґрунтований аналізом сучасних наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних авторів. Тема та виконані завдання дисертаційної роботи є актуальними для медицини, важливими у теоретичному та практичному плані.

Методи клінічних та інструментальних досліджень, застосовані у процесі виконання дисертації, є сучасними, загально визнаними та інформативними.

Результати дослідження були ґрунтовно опрацьовані статистичними методами у ліцензійному програмному забезпеченні та на належному рівні проаналізовані та узагальнені. Висновки дисертації відповідають її завданням та є стислим підсумком виконаної наукової роботи.

Наукові публікації здобувача за темою дисертації пройшли всі необхідні етапи експертних оцінок, відповідають сучасним вимогам щодо публікації наукових праць у фахових виданнях та опубліковані у фахових журналах України, закордонних журналах та у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій.

Отже, дисертаційна робота Хасавнеха Ахмада Раеда Ахмеда загалом виконана на високому науковому та методичному рівні, що відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

3. Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Наукова новизна дисертаційної роботи Хасавнеха Ахмада Раеда Ахмеда не викликає сумніву. У дисертаційній роботі вперше проведено вивчення та аналіз комплексу антропометричних та соматотипологічних параметрів у молодих чоловіків та жінок, хворих на себорейний дерматит, порівняно із практично здоровими особами відповідної статі й віку, а також аналіз цих показників залежно від тяжкості перебігу шкірного захворювання, при цьому вперше встановлено їх чисельні достовірні відмінності між хворими на себорейний дерматит та практично здоровими особами, проте за менш помітних відмінностей досліджуваних показників між чоловіками чи жінками із різним ступенем тяжкості клінічного перебігу себорейного дерматиту.

Уперше здобувачем встановлено істотні прояви статевого диморфізму за антропометричними та соматотипологічними показниками між хворими на себорейний дерматит чоловіками чи жінками з різним ступенем тяжкості клінічного перебігу захворювання.

Уперше шляхом кореляційного аналізу встановлено наявність достовірних зв'язків між конституціональними показниками та показниками ступеня виразності жирної шкіри та ступенем емоційного впливу жирної шкіри обличчя у хворих на себореїний дерматит, при цьому проаналізовано особливості цих зв'язків за їх силою та спрямованістю.

Також дисертантом вперше створено математичні моделі, які з високою ймовірністю дозволяють оцінити можливість захворювання на себореїний дерматит та передбачити ступінь тяжкості його клінічного перебігу.

За матеріалами дисертаційного дослідження автором опубліковано 11 наукових праць, з них 6 статей у вітчизняних фахових журналах, 2 статті – у закордонних виданнях та 3 тези у збірниках міжнародних науково-практичних конференцій, в яких повністю викладено результати досліджень та основні положення дисертації.

4. Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Результати дисертаційного дослідження отримано на кількісно достатньому матеріалі спостережень, на максимально однорідних вибірках груп обстежених пацієнтів з використанням загальноновизнаних та апробованих іншими дослідниками методів дослідження, необхідних для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження. Отримані результати дисертаційної роботи піддано ретельній статистичній обробці з використанням ліцензованого програмного забезпечення, узагальнені та проаналізовані з використанням даних попередніх вітчизняних та закордонних досліджень. Основні положення та висновки дисертації відповідають отриманим результатам, є чіткими та обґрунтованими. Отримані результати й основні положення дисертації викладені й обговорені у відкритих наукових публікаціях та під час фахових науково-практичних конференцій.

Таким чином, наукова обґрунтованість отриманих результатів, основних положень та висновків, сформульованих у дисертації, не викликають сумніву.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Вважаю, що дисертантом повністю та на належному рівні вирішена поставлена мета дисертаційного дослідження та повністю виконані завдання, поставлені у дисертаційній роботі.

Здобувач показав високий рівень володіння методологією наукової діяльності – ґрунтовно провів інформаційно-патентний пошук та оволодів сучасними науковими відомостями за напрямком досліджень, що дозволило підтвердити актуальність обраної теми дисертації, чітко визначити її мету і завдання та обрати необхідні для її виконання методи дослідження. Дисертант продемонстрував володіння як застосованими клінічними методами дослідження для верифікації діагнозу себорейного дерматиту та оцінки стану шкіри й волосся, так і антропометричними та соматотипологічними методами, використаними у процесі дослідження для встановлення особливостей будови тіла обстежених осіб. Досконало виконана обробка отриманих результатів дослідження довела глибоку обізнаність здобувача з методиками статистичного аналізу. Так само на високому рівні виконано аналіз та узагальнення отриманих результатів та формулювання основних положень та висновків дисертації.

6. Теоретичне і практичне значення отриманих результатів дослідження.

Вагоме теоретичне значення отриманих результатів дослідження полягає в у розширенні сучасних наукових відомостей щодо етіології та патогенезу себорейного дерматиту, а саме – розкритті не вивченої дотепер ролі конституціонального фактору у виникненні та перебігу цього захворювання.

Отримані дисертантом результати дослідження мають важливе практичне значення для медицини, зокрема, для дерматовенерології. Створені на основі встановлених результатів роботи математичні моделі надають можливості виділення груп ризику з підвищеною ймовірністю захворювання на себорейний дерматит та прогнозування тяжкості його перебігу в конкретної особи на основі

урахування особливостей антропометричних показників, що може стати основою для розробки комплексу профілактичних та лікувальних заходів щодо даного захворювання.

Результати проведених дисертаційних досліджень впроваджено в лекційні курси та використовуються під час практичних занять на кафедрах дерматології та венерології Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, шкірних та венеричних хвороб з курсом післядипломної освіти Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова та кафедри дерматовенерології Буковинського державного медичного університету. Отримані результати також впроваджено в діяльність медичних закладів України – використовуються в практичній роботі шкірно-венерологічного відділення військово-медичного клінічного центру Центрального регіону та консультативно-діагностичного відділу КНП Вінницького обласного клінічного шкірно-венерологічного центру Вінницької обласної ради.

7. Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому.

Дисертаційна робота має стандартну класичну структуру, викладена українською мовою на 216 сторінках комп'ютерного тексту, з яких основний текст роботи займає 120 сторінок, інформативно проілюстрована 39-ма таблицями та 79-ма рисунками. Наприкінці розділу огляду літератури та розділів власних досліджень, згідно існуючих вимог, наведено публікації дисертанта за матеріалами цих розділів.

Анотації дисертації викладено ідентично українською та англійською мовами, написано згідно сучасних вимог. В анотації автором стисло наведено основні результати дослідження, ключові слова, а також список публікацій здобувача, в яких відображено основні результати дисертації та апробацію матеріалів дисертаційного дослідження.

У **вступі** дисертант стисло висвітлює актуальність теми дослідження, зазначає зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; чітко формулює мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, відображає наукову

новизну та практичне значення результатів дослідження; представляє відомості щодо особистого внеску здобувача, апробації результатів дисертації, кількості публікацій, структури та обсягу дисертації.

У першому розділі дисертації, присвяченому огляду літератури, наведено результати проведеного здобувачем детального аналізу даних сучасних наукових публікацій за напрямком дисертаційного дослідження. У трьох підрозділах автор послідовно і логічно проводить аналіз існуючих відомостей щодо етіології та патогенезу себорейного дерматиту (підрозділ 1.1), аналіз інструментальних методів дослідження, які застосовують при обстеженні хворих для постановки діагнозу себорейного дерматиту та оцінки ефективності їх лікування (підрозділ 1.2), а також висвітлює дані інших авторів стосовно вже встановлених конституціональних маркерів виникнення та особливостей перебігу низки захворювань шкіри та її додатків, зокрема atopічного дерматиту, акне, піодермії, псоріазу, істинної і мікробної екземи, при цьому автор обґрунтовує необхідність проведення досліджень стосовно вивчення особливостей конституціональних показників в мешканців України, хворих на себорейний дерматит (підрозділ 1.3). Матеріали даного розділу представлено на 18 сторінках.

У другому розділі дисертації детально описано загальну методiku дослідження, застосовані клінічні та антропометричні методи обстеження хворих на себорейний дерматит та використані методи статистичної обробки отриманих даних, а також представлено висновок комісії з питань біоетики щодо відповідності проведених досліджень існуючим вітчизняним та міжнародним біоетичним і морально-правовим вимогам. Розділ викладено на 20 сторінках, гарно проілюстрований 15 рисунками зображень хворих на себорейний дерматит із різними ступенями тяжкості перебігу захворювання.

У наступних чотирьох розділах дисертації представлено результати власних досліджень здобувача.

У третьому розділі наведено результати вивчення клініко-анамнестичних особливостей обстеженої вибірки чоловіків і жінок, хворих на генералізовану жирну форму себорейного дерматиту з різним ступенем тяжкості його перебігу.

У цьому розділі автором детально проаналізовано тривалість захворювання, ймовірні причини його загострень, особливості професійної діяльності пацієнтів, роль спадкового фактору у виникненні хвороби, наявність супутньої патології шкіри, локалізацію патологічного процесу на шкірі, наявні скарги та типи дермографізму у хворих тощо, що стало підґрунтям для подальшої розробки алгоритму моніторингу пацієнтів з генералізованою формою себорейного дерматиту різного ступеня тяжкості. Розділ представлено на 4 сторінках.

У четвертому розділі дисертації відображено отримані результати антропометричних та соматотипологічних досліджень хворих на генералізовану жирну форму себорейного дерматиту, наведено їх відмінності порівняно зі здоровими чоловіками і жінками та між групами хворих різної статі та з різними ступенями тяжкості перебігу дерматозу. Цей розділ, на мій погляд, є основним із розділів власних досліджень – в ньому представлено масив фактологічного матеріалу для проведення наступного кореляційного аналізу та математичного моделювання ймовірності виникнення та особливостей перебігу себорейного дерматиту. Обсяг розділу – 44 сторінки, розділ містить 59 рисунків, які наочно ілюструють вивчені показники та їх відмінності в різних групах пацієнтів.

П'ятий розділ відображає отримані дисертантом результати дослідження стосовно вивчення можливих кореляцій між ступенем виразності жирної шкіри та показниками емоційного впливу жирної шкіри обличчя з антропометричними і соматотипологічними показниками у чоловіків та жінок, хворих на себорейний дерматит. За результатами проведеного аналізу показано, що як у хворих на себорейний дерматит чоловіків, так і у хворих жінок переважна більшість встановлених кореляцій спостерігається при легкому перебігу захворювання та має зворотню спрямованість. Розділ викладено на 4 сторінках.

Результати проведеного дискримінантного аналізу досліджуваних показників та вперше розроблені математичні прогностичні рівняння щодо можливості виникнення та особливостей перебігу себорейного дерматиту у чоловіків і жінок залежно від особливостей їх антропометричних та соматотипологічних показників відображено **в шостому розділі** дисертації.

Отримані автором достовірні дискримінантні моделі дозволяють з високою ймовірністю віднести обстежених осіб до «типових» для здорових або «типових» для хворих на себорейний дерматит, що, в свою чергу, надає можливості з високою вірогідністю прогнозувати ймовірність виникнення генералізованої жирної форми себорейного дерматиту як у чоловіків (з коректністю 87,7 % випадків), так і у жінок (коректність у 91,8 % випадків). Натомість, проведений аналіз показав, що достовірна дискримінація ступеня тяжкості себорейного дерматиту на основі встановлених особливостей антропометричних показників як у чоловіків, так і у жінок є неможливою. Даний розділ містить 4 таблиці і викладений на 6 сторінках.

У наступному розділі дисертації автором проведено ґрунтовне **узагальнення та аналітичне обговорення** отриманих власних результатів дослідження з урахуванням під час аналізу даних інших вітчизняних або закордонних науковців, які проводили дослідження за даною тематикою, з посиланнями на відповідні джерела наукової літератури. У кінці розділу автор робить короткий загальний підсумок проведеного дослідження та наголошує, що отримані результати дають можливість здійснення ефективного скринінгу осіб, схильних до себорейного дерматиту, що, в свою чергу, дозволить удосконалити програми діагностики, лікування та профілактики даного захворювання. Розділ викладено на 34 сторінках.

Висновки дисертації стисло й, водночас, повно відображають результати проведеного автором дослідження, сформульовані у відповідності з метою та конкретними завданнями дослідження, є цілком логічними та інформативними.

Список використаних автором **джерел наукової літератури** складається з 184 найменувань (з них 41 – викладено кирилицею та 143 – латиницею) і оформлений згідно існуючих вимог.

Завершують рукопис 5 **додатків**, які містять перелік наукових публікацій автора за темою дисертації, акти впровадженнь результатів дисертаційної роботи в навчальний процес та практичну діяльність медичних закладів, а також таблиці, які містять результати проведених власних досліджень.

8. Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці.

Отримані результати дисертаційного дослідження рекомендуються до використання у лекційному матеріалі та під час проведення практичних занять на кафедрах дерматології та венерології закладів вищої медичної освіти, під час написання фахових монографій, публікацій у наукових виданнях, а також у практичній роботі закладів охорони здоров'я.

9. Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

У процесі оцінки змісту та оформлення дисертації виникло декілька зауважень, які не є принциповими і не впливають на загальний високий рівень роботи, наукову новизну отриманих результатів, їх теоретичне та практичне значення:

1. У розділі 2 «Загальна методика і основні методи дослідження» занадто об'ємно й детально (з наведенням усіх формул) висвітлено застосовані антропометричні та соматотипологічні методи досліджень. Оскільки всі вони є загальноновизнаними, можливо доцільно було б дещо зменшити їх в об'ємі шляхом надання посилання на джерела авторів цих методик.

2. У тексті дисертації наявні окремі граматичні помилки та друкарські описки. Зокрема на стор. 19 зазначено «Дослідження виконується в рамках ініціативної наукової тематики кафедри ...», правильно було б «Дослідження виконане ...»; на стор. 23 «серед яких 1 (одна) відносяться ...», вірно було б «... відноситься ...» та інші.

3. Для більш зручної ілюстрації результатів дослідження, на мій погляд, доцільно було б деякі таблиці додатків надати безпосередньо у розділах результатів власних досліджень.

Під час розгляду дисертації виникло декілька запитань до дисертанта:

1. Якою класифікацією себорейного дерматиту Ви користувалися у дослідженні?

2. Чому Ви обрали для визначення соматотипу пацієнтів із себорейним дерматитом саме методику Хіт-Картера?

10. Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

Перевірка дисертаційної роботи на оригінальність програмним засобом «StrikePlagiarism.com» показала відсутність ознак академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації або фабрикації результатів. Текст дисертації є оригінальним. За результатами перевірки рівень оригінальності рукопису дисертації становить 88,84 %, а виявлені окремі співпадіння стосуються власних публікацій, термінології, посилань на наукову літературу або загальноновживаних фраз.

11. Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Вважаю, що дисертація Хасавнеха Ахмада Раеда Ахмеда на тему: «Особливості виникнення та перебігу себорейного дерматиту: клінічні та антропо-соматотипологічні аспекти», яка представлена на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина», є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, в якій завдяки отриманим новітнім науковим результатам, сформульованим положенням та висновкам вирішено актуальну для медицини науково-практичну задачу щодо встановлення особливостей клініко-анамнестичних та конституціональних показників у хворих на себорейний дерматит, визначення зв'язків показників ступенів виразності жирної шкіри та емоційного впливу жирної шкіри обличчя з антропометричними та соматотипологічними показниками хворих на себорейний дерматит, а також створення математичних моделей можливості виникнення себорейного дерматиту та особливостей його перебігу в осіб різної статі залежно від їх конституціональних особливостей.

За актуальністю теми роботи, науковим і методологічним рівнем та обсягом виконаних досліджень, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів для медицини та повнотою висвітлення

результатів дослідження в опублікованих працях дисертація у повній мірі відповідає існуючим вимогам згідно Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Хасавнех Ахмад Раед Ахмед заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина».

Офіційний опонент,
завідувачка кафедри дерматовенерології
Буковинського державного
медичного університету
доктор медичних наук, професор

Ольга ДЕНИСЕНКО